ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ VE ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ'NİN ORTAKLAŞA DÜZENLEDİKLERİ

"ATATÜRK'ÜN CUMHURİYET'İN İLÂNINDAN SONRAKİ HEDEFLERİ SEMPOZYUMU"

BİLDİRİLERİ

4 - 6 HAZİRAN 1998
İZMİT

956.102.4

Kocaeli Üniversitesi ve Atatürk Araştırma Merkezi'nin Ortaklaşa Düzenledikleri "Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlânından Sonraki Hedefleri Sempozyumu" Bildirileri. / Yay.Haz. Yrd.Doç.Dr. Çetin Baytekin - Uzm.Yrd. Berna Türkdoğan. Ankara : AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi. 1999.187 s.; 24 cm.
ISBN : 975-16-1161-X

1 Atatürk, Mustafa Kemal Gazi, Türk Tarihi

İLESAM : 99-06-Y.0150-108

Baskı : Divan Yayıncılık Ltd. Şti.

JOHN DEWEY VE TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİMDE TARİH ÖĞRETİMİ (1923-1930)

Bahri ATA

ÖZET

1923-1930 arasında, John Dewey'nin tarih öğretimine ilişkin görüşleri ve önerileri; 1926 tarih programına, süreli yayınlara ve tarih ders kitaplarına sınırlı olarak yansımış, 2. Meşrutiyet'ten beri süre gelen tarih öğretimi geleneğini yıkamamıştır. Bu yıllar arasında John Dewey'i doğru olarak anlayanların tarihçi kökenli olmayıp, Ali Fahreddin ve İhsan Sungu gibi eğitimci olmaları, Dewey'nin tarih öğretimine etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir. 1923 sonrası, Türk tarihinin, hanedan tarihçiliğinden arındırılması, bilimsel ve ulusal görüş açısından yazılması problemi, tarihin pedagojik öğretimini gölgede bırakmış, çocuğa uygun tarih öğretimi ikincil plana düşmüştür. 1930 sonrası da Atatürk, tarihin, Türk ulusu görüşü açısından yazılması birincil problemi üzerinde yoğunlaşmış, tarih öğretiminin pedagojik öğretimine ilişkin düşünsel atmosfer oluşmamıştır.

GİRİŞ

Bu bildiride, Atatürk döneminde Türkiye'ye davet edilen John Dewey'nin ilköğretimde tarih öğretimine etkisi tartışılacaktır. Şimdiye kadar, pek çok araştırma, Dewey raporunun, teknik eğitim, öğretmen yetiştirme problemleri, köy okulları, okul binası gibi Türk eğitim unsurlarına etkisi üzerinde durmuştur.[1] Gerçekten de raporun bel kemiğini, yeni cumhuriyetin milli eğitim örgütünün yapısına ilişkin öneriler oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise dönemin tarih öğretim programlarından, süreli yayınlarından ve tarih ders kitaplarından yola çıkarak " acaba, John Dewey'nin görüşleri 1923-1930 arasında Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimini ne ölçüde etkiledi?" sorusuna yanıt aranacaktır.

---

*Abant İzzet Baysal Ünv. A.İ.İ.T. Bölümü Okutmanı.

[1] Ülker AKKUTAY, **Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları**, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı Yay.,Ankara, 1996; Hüseyin BAL, **1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkisi ve J. Dewey'nin Eğitim Felsefesi**, Aydınlar Matbaası, İstanbul, 1991; Kemal GÜÇLÜOL, "John Dewey'den Bugüne Milli Eğitimimiz" **Yeni Türkiye**, Ocak-Şubat 1996, Sayı: 7, sf.453-457.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Türkiye, batılı ve demokratik bir ülke olma yolunda eğitim sistemini yeniden yapılandırma sürecinde dünyaca tanınmış eğitim otoriteleri olan John Dewey, Alfred Kühne, Omer Buyse, Albert Malche gibi kişilerin görüşlerine başvurdu. Özellikle John Dewey'nin Türkiye'ye davet edilmesi Maarif Misakı'yla benimsenen pragmatist eğitim felsefesi ile yakından ilişkilidir.

A. ATATÜRK, MAARİF MİSAKI VE PRAGMATİZM

Maarif Vekili İsmail Safa Bey'in (Özler) döneminde yeni devletin eğitim alanında ulaşmayı planladığı amaçları gösteren Maarif Misakı kabul edildi. "Yeni nesilleri iktisadi hayatta etkin ve başarılı kılacak bilgilerle donatma" ve "öğrencileri hayata hazırlama" Misak'ın ilkeleri arasındaydı.[2] Bu ilkelerin felsefi ve uygulama araçları araştırıldığında Amerikalı William James ve John Dewey'in öncülüğünü yaptıkları pragmatizm felsefesi ile karşılaşıldı. 15 Temmuz- 15 Ağustos 1923'de I. Heyet-i İlmiye toplantısı çerçevesinde Maarif Vekaleti memleketin tanınmış eğitimcilerini Ankara'da topladı. İsmail Safa, Mustafa Rahmi, İhsan Sungu ve Avni Başman gibi değerli eğitimcilerden oluşan bu heyet, eğitime yönelik önemli kitapların Türkçe'ye çevrilmesine karar verdi. 1923'de Telif ve Tercüme Heyeti üyelerinden Mustafa Rahmi (Balaban) Dewey'nin bir kitabını Çocuk ve Mektep adıyla, Avni Başman da (1887-1964), Mektep ve Cemiyet adıyla diğer kitabını Türkçe'ye çevrilmiştir. Yine, 1923'de, Mustafa Rahmi, **Gazi'nin Maarif Umdesi- Asri Terbiye ve Maarif** adlı kitabında dönemin ulusal eğitim sisteminin temellerini ele alırken, Dewey'in eğitim felsefesine ayrı bir önem atfetmiştir. Ayrıca, Mustafa Rahmi, İsmail Safa'nın yayınladığı Maarif Misakı ile John Dewey felsefesi arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekmiştir. Gerçekten de, o yıl, Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından bir mektupla Dewey Türkiye'ye davet edilmiştir.[3] Öyle görünüyor ki, daha Dewey Türkiye'ye gelmeden onun eserleri Türkçe'ye çevrilmeye başlanmıştır.[4]

1924 yılı, Türk eğitim sistemine pragmatik eğitim felsefesinin yansıması açısından çok önemlidir. Atatürk, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedri-

[2]Enver Behnan ŞAPOLYO, "Atatürk ve Maarif Misakı"Türk Kültürü, Şubat 1960, Sayı: 40, sf. 383

[3]Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**. Ank. Ünv. DTCF Yay., Ankara, 1982, sf. 109.

[4]1923'de Mustafa Rahmi, William James'in **Psikoloji'nin İlkeleri** adlı kitabını Türkçe'ye çevirmiştir. James'in 1899'da yayımladığı **Psikoloji Üzerine Öğretmenlerle Konuşmalar** adlı kitabı; Hayat dergisi yazarlarından, Bergson Felsefesine bağlı olan Mustafa Şekip (Tunç), Terbiye Musahabeleri olarak 1923'de Türkçe'ye kazandırmıştır. 1931 yılında bu kitap yeni harflerle de yayımlanmıştır. 1934 yılında Mustafa Şekip, W. James'in **İtiyat Kanunları** kitabını 1937'de de **Ruhiyat Musâhabeleri'ni** Türkçe'ye kazandırmıştır.

sat kanunuyla, Türkiye'de ulusal bir devlet kurma ve ulusal bir kimliğe sahip vatandaş yetiştirmek için eğitim sistemini yapılandırma işine girişmiştir. 8 Mart 1924'de Vasıf Çınar'ın Maarif Vekilliği döneminde John Dewey, Türkiye'ye çağrıldı. 1916'da **Demokrasi ve Eğitim** adlı kitabını yayımlamış olan Dewey; 1919'da İlerici Eğitim Derneği(Progressive Education Association) nin kurulmasıyla, felsefesini, Amerikan okullarında hissettirmeye başlamış ve eğitimde dünyaca ünlü bir otorite olmuştu.[5]

Amerika'da Mr. Charles R. Crane'in aracılığıyla davet edilen Dewey, yaz tatilinden yararlanıp, 1924'te Türkiye'ye gelerek, 21 Temmuz-16 Eylül arasında Türk eğitim sistemini incelemiştir. Türkiye'de yaklaşık iki ay kaldı. Enver Behnan Şapolyo ve Nakiye Hanım, kendisinin mihmandarlığına getirildi. 22 Ağustos 1924'te Türkiye Muallimler Birliği, Ankara'da büyük bir kongre yaptı. John Dewey'nin de katıldığı bu toplantıda Gazi Mustafa Kemal Paşa kendisiyle uzun uzun görüşmüştür.[6] Atatürk, 28 Ağustos 1924'de Ankara'da Muallimler Birliği Genel Kongresi dolayısıyla, Maarif Vekili Vasıf (Çınar)Bey'in verdiği yemekte yaptığı konuşmada şöyle diyordu;

" Erkek ve kız çocuklarımızın, aynı sûretle, bütün tahsil derecelerindeki talim ve terbiyesinin **amelî** olması mühimdir. Memleket evlâdı her tahsil derecesinde iktisadî hayatta **âmil, müessir** ve **muvaffak** olacak sûrette techiz olunmalıdır".[7]

Atatürk'ün; bu söylevinde pragmatizmin terminolojisini kullandığı dikkati çekmektedir. 23 Ağustos 1925 tarihli Cumhuriyet gazetesi bir özel okul aşağıdaki şekilde ilan verdiği görülmektedir;

"Kadıköy, Bahariye caddesinde Erkek Leylî ve Neharî Müterakki Mektebi Ana lisanıyla beraber İngilizce ve Fransızca lisanlarını mükemmelen öğreten, hayat ve iş adamı yetiştirmek için Amerika'da Progressive School denilen mekteplerin tarz-ı talimi ve usûl-i terbiyesini takip eden yegane mekteptir."[8]

[5]Dewey'nin Eğitimdeki yeri için bknz. Cevat Alkan, **Eğitim Felsefesi**, Uludağ Ünv. Yay., Bursa, 1983, sf. 72.

[6]E. B. Şapolyo, **a.g.m.** sf. 385; Mustafa Ergün, **a.g.e.** sf.110.

[7]Mustafa Ergün, **a.g.e.** sf. 67.

[8]23 Ağustos 1925 tarihli **Cumhuriyet Gazetesi**, sf. 5.

İlandan da görüldüğü üzere Dewey felsefesine dayanan okullar İstanbul'da da açılmaya başlamıştır.

C. JOHN DEWEY VE İLKÖĞRETİMDE TARİH ÖĞRETİMİ, TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dewey, Türkçe'ye çevrilen Çocuk ve Mektep, Mektep ve Cemiyet, Demokrasi ve Terbiye ,[9] Terbiyede Ahlâk Prensipleri adlı kitaplarında, 1924 tarihli raporunda yer yer tarih öğretimine ilişkin düşüncelerini açıklamaktadır. Özellikle hem Çocuk ve Mektep'te hem de Mektep ve Cemiyet adlı kitapta ilk eğitimde tarihin amacına ilişkin oldukça önemli bir bölüm vardır. Bu görüşlerin 1926 tarih programına, 1923-1930 arasındaki süreli yayınlara sınırlı da olsa yansıdığı görülmektedir.

1. JOHN DEWEY'NİN İLKÖĞRETİMDE TARİH ÖĞRETİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Dewey'nin tarih öğretimine ilişkin görüşleri; nitelik, amaç, içerik ve yöntem açısından incelenmeye değerdir.

1.1.Tarih Öğretiminin Niteliği

Dewey; tarihe, sadece geçmiş zamanlarda olmuş bitmiş şeylerin kaydı ve nakli olarak bakmamaktadır. Dewey'e göre, "Tarih öğrenmede asıl olan, insancıl bağlantı ve ilişkileri tanıyabilme gücünü edinmedir. Geçmişin bilgisi, bugünü anlamada anahtar olduğu için tarih öğretilmelidir. Geçmiş, günümüz tarihidir".[10] Daha da önemlisi, tarih, bir tarihçi için ne olursa olsun , eğitimci için aracısız bir sosyoloji olmalıdır.

Tarihin asıl başlangıç noktası her zaman bugünkü durumlar ve bunların problemleridir. Tarih öğretiminin değeri, bugünkü toplumun yapısını ve işleyişini oluşturan şeylerin içyüzünü kavrama yeteneğini kazandırmasına

---

[9]1928 yılında Avni Başman Dewey'in Demokrasi ve Terbiye kitabını Türkçe'ye çevirdi. Talim ve Terbiye Heyeti Başkanı olan Mehmet Erişirgil de kitabın "Methal" kısmında John Dewey'in felsefesini değerlendiren bir yazı yazdı. Bu kitap, Mustafa Necati döneminde; Mefkûreci Muallim ve Beyaz Zambaklar Ülkesinde adlı kitaplarla birlikte öğretmen okulunu bitiren öğretmenlere hediye edilmiştir.

[10]Dewey, **Çocuk ve Mektep**, çev. Mustafa Rahmi, matbaa-i Amire, İstanbul, 1923(H.1339)

bağlıdır. John Dewey'e göre bugünün sosyal hayatının sorun ve problemleri geçmiş ile yakın ve doğrudan doğruya öylesine bağıntılı haldedir ki öğrenciler, geçmişe temas etmedikçe bu problemleri çözme yollarını bulamazlar. Problemlerin doğası, onların nasıl meydana geldiğini bilmeksizin anlaşılamaz. Dewey; geçmişi, kendi içinde bir sonuç haline getiren skolastik sistemlerden kurtulmak için bugünü anlamakta bir araç olarak tanımak gerekliliğini savunmuştur.

1.2. Tarih Öğretiminin Amacı

Dewey, tarih ders programının toplumsal amaçlarını şu şekilde belirtmiştir.

1. Tarih, bugün var olan toplumsal ilişkileri yorumlamaya yarayan bir araçtır.

2. Tarih, toplumsal gelişmenin en iyi örneklerini verir.

3. Tarih, çelişki ve zıt durumları sergiler. Dolayısıyla görüş açısı kazanma ve tahayyül imkânı sağlar.

4. Tarih, toplumsal ilerlemenin yöntemlerini öğretir.[11]

1.3. Tarih Programının İçeriği

Dewey'e göre, tarih öğretiminde, tarihîn, bugünkü düzeni oluşturan temel öğeleri, sanki bir teleskopla sergileyecek nitelikte olan örneksel yönleri seçilmelidir. Yunan sanatının, Roma İmparatorluğundaki siyasal hayatın incelenmesi, demirin bulunması, demirden yapılan aletlerin etkileri gibi konular üzerinde çalışmak, çocuğun öğrenme imkânını arttırır.

Öğrencinin dönemler ve etmenler hakkında bilgi edinme durumunda bırakılması, tarihin ölü düzeye indirilmesi yüzünden, tarih öğretimi pek etkili olmaktadır. Dewey'e göre; tarihi, öğrencide gerekli görüş açısı sağlamak için geçmiş zamana ışık tutan bir takım büyütülmüş öğeleriyle bugün gibi ele almak gerekir. Karşıtlık ilkesi, tarih öğretiminde benzerlik kadar önemlidir. Geçmiş dönemleri incelerken, öğrencinin dikkati özellikle şim-

[11] John Dewey, **Eğitimde Ahlâk İlkeleri**, çev. Ferhan Oğuzkan, Şafak Matbaası, Ankara, 1995: sf.47-50

diki zaman ile olan ayrılıklar üzerinde yoğunlaşır. Bu şekilde çocuk hayal gücü alanı bulur.[12]

Keşifler, buluşlar gibi toplumsal ilerlemeyi sağlayan konular ele alınarak, ilerlemenin türlü ana çizgileri gösterilebilir. Bu şekilde tarih derslerinde toplumsal gelişmeyi etkilemiş olan eylem ve uygulamalar ortaya konulmalıdır. Tarih günümüzle ilgi kurularak incelenmelidir. Geçmişi, tek başına bir anlam taşıdığını düşünerek ele almak iyi değildir.

Tarih öğretimi, toplumsal ilerlemenin ana çizgilerini gösterecek şekilde düzenlenmelidir. Tarih, toplumsal ilerlemenin yöntemlerini öğretmede de aynı derecede yararlıdır.

1.4. Tarih Öğretimin Yöntemleri

Tarihin, genellikle sebep-sonuç ilişkisi bağlamında okutulmasının önemini vurgulanırken, Dewey, bunun doğruluğunun yoruma bağlı olduğunu belirtmektedir. Toplum hayatı karmakarışık ve doğal çevre ile organik bağlantılıdır ki bir durumun bir başka durumun nedeni olduğunu söylemek olanaksızdır [13]

Dewey, tarih öğretiminde biyografik yöntemin sınırlılıkları üzerinde durmuştur. Dewey'e göre, çocuk, biyografik görüş açısından tarihle kolay ilgilenir. Fakat kahraman temsil ettiği ve yönettiği toplum yaşayışı ile ilişkili olarak ele alınmaz ise tarihin sadece heyecan verici bir hikaye durumuna düşmesi tehlikesi vardır. O zaman tarih öğretimi çocuğun toplumsal ilişkiler, fikirler ve anlamlar üzerine düşünme yetisini genişletip derinleştireceği yerde belirli kişilerin yaşayışlarından birtakım dersler çıkarma biçimine dönüşmüş olur.[14]

---

[12]Dewey, 1995, sf.49.

[13]John Dewey, **Demokrasi ve Eğitim**, çev. Salih Otaran, Başarı Yayımcılık, 1996, sf. 200-201.

[14]Dewey, 1995, sf. 49.

2. JOHN DEWEY'NİN 1924 TARİHLİ RAPORUNDA TARİH ÖĞRETİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ VE ETKİSİ

Dewey, 1924 tarihli raporunda tarih öğretimine ilişkin görüşlerini de belirtmektedir. Raporunda, okullarda tarih ve coğrafya gibi bazı derslerin keyfi olarak birbirinden ayrılmış olduğunu ve aynı derslerin yaşanan hayatta ayrı ayrı konular olmadığını belirtmektedir. Dewey'e göre, öğrenci, bu derslerin konuları arasındaki ilişkileri bulmakta başarılı olamadığı için bir taraftan vakit ve enerji kaybetmektedir, bir taraftan da derslere karşı ilgisiz olmaktadır. Tarih ve coğrafya birbirine o kadar bağlıdır ki aynı öğrenciye bir öğretmen tarafından verilmesi uygundur.[15] Dewey'e göre coğrafya, doğal ilişkileri anlamada yardımcı olurken, tarihte insancıl bağlantı ve ilişkileri tanıyabilme gücü sağladığından yaşamın iki yüzüdür.[16] Nitekim, 7 Haziran 1925 tarihli Yüksek Muallim Mektebi Tâlimatnâmesi'nde Tarih-Coğrafya şubesi birlikte ele alınmıştır. Buna göre, tarih şubesine kayıtlı öğrenciler, coğrafya derslerini takip edip, bundan da sınava girecekti. Aynı durum coğrafya şubesi öğrencileri içinde geçerliydi.[17] Görüldüğü gibi, Yüksek Öğretmen Okulunda böyle bir uygulama Dewey'nin önerisini akla getirmektedir.

Dewey, raporunda öğretmenlerin, tarih programlarını yerel ihtiyaçlara göre düzenleyebilmesi gereğini vurgulamıştır. Bakanlık, zorunlu tarih programının sınırlılıkları içinde yerel tarih öğretimini ilerletmelidir. Maalesef, Dewey'nin bu önerisi tarih ders kitaplarında hak etmiş olduğu yeri alamamıştır. Öğrenciler, dün olduğu gibi, bugün de mahallesindeki, kasabasındaki, şehrindeki tarihi eserlerin ve yapıların farkında olmadan mezun olmaktadır.

3. JOHN DEWEY, MUSTAFA NECATİ VE 1926 TARİH DERS PROGRAMI

Dewey'nin raporunda belirttiği öneriler, Maârif Vekili Mustafa Necati döneminde(20.12.1925-1.1.1929) Türk eğitiminde yankısını bulmuştur. Dewey'nin etkisi, 1926 tarihli ilköğretim programında, sınırlı da olsa, kendisini göstermektedir. Bu programa göre, ilköğretimin amacı, genç kuşağın

[15]John Dewey, **Türkiye Maarif Hakkında Rapor**, MEB. Yay., Ankara, 1952, sf. 23.

[16]John Dewey, **Demokrasi ve Eğitim**, çev. Salih Otaran, 1996, sf. 194.

[17]Cemil Öztürk, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, TTK Yay., Ankara, 1996, sf. 189.

çevresine etkin bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olmak, iyi vatandaşlar yetiştirmek olarak kabul edildi.

Dewey'nin de etkisiyle, 1926 İlkokul öğretim programında Hayat Bilgisi,Toplu Öğretim ve İş Okulu kavramları önem kazandı. Toplu öğretim ilkesinden yola çıkarak, Tarih, Coğrafya, Tabiat, Eşya ve Yurt Bilgisi dersleri ilk üç yılda "Hayat Bilgisi" adı altında toplulaştırıldı.

Aslında ilköğretim tarih programına ilişkin ilk değişiklik 1924 tarihinde yapıldı. Eski tarih programı, İslâm ve Osmanlı tarihine önem verirken, yeni programda genel Türk tarihine daha çok yer ayrılmıştı. İslam tarihinde Dört Halife Devri "İslâmda Cumhuriyet" başlığı altında verilerek, yeni rejim ile İslâm arasında bir bağ kurulmaya çalışıldı.[18] 1924 tarihli İlkokul öğretim programına göre hazırlanmış,1925 yılında Galatasaray Lisesi Türkçe Hocası Muallim Ahmet Halid tarafından yazılmış **Bizim Tarih** adlı tarih ders kitabında 3.sınıf programıyla ilgili şu bilgiler vardır :

1. Tarih öğretimi bir okuma, bir sohbet şeklinde olacak.

2. Meşrutiyetten bugüne kadar olan olgular, çocukların ilgisini çekecek şekilde öğretmen tarafından anlatılıp ve hikaye edilecektir.

3. Özellikle ulusal uyanış dönemine en fazla önem verilecektir.

4. Bu dönemin kahramanlık menkıbeleri ve büyük şahsiyetleri anlatılacaktır.

5. Eski istibdat idaresinin fenalıklarına, bireysel saltanatın zulümlerine, sarayın sefahatini, diğer unsurlardan gördüğümüz fenalıkların gösterilmesine, Ruslarla yaptığımız savaşlara ayrılacaktır. Bu şekilde Tanzimat'tan Meşrutiyet ilanına kadar geçirdiğimiz derslerin genel sınırları ve seçilmiş kısımları öğretilmiş olacaktır.

6. Eski Osmanlı İmparatorluğu tarihinin başlıca olguları, şahsiyetleri, kurumları ele alınacak, ulusumuzun büyük işleri anlatılacaktır.

---

[18]Cemil Öztürk, a.g.e. sf. 96.

7. Eski Türklerin yaşam ve uygarlıkları, İslâmiyet'e hizmetleri, Haçlı savaşlarındaki rolleri, Selçuklu Devleti, Anadolu'nun Türkleşmesi ele alınacaktır.[19]

1926 İlkokul Programına göre; 4.sınıfta 2 saat ve 5.sınıfta 2 saat Tarih dersinin hedefleri şunlardır:

1. Çocuklara Türk ulusunun geçmişine ilişkin bilgi verip, onlarda ulusal bilinci uyandırmak.

2. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin ürünü olduğunu anlatmak.

3. Büyük şahısların hayat ve hareketleri betimleyerek, çocuklara örnek alacak kişiler göstermek.

Bu programa göre tarih dersinin öğretiminde aşağıdaki noktalara dikkat edilecekti;

1. İlkokullarda ayrıntılı genel tarih okutmaya çocukların seviyesi ve programda bu derse ayrılan zaman uygun değildir. Bunun için öğretimin asıl mihverini Türk Tarihi oluşturacak ve genel tarihin en önemli kısımları Türk Tarihiyle ilişkilendirilerek öğretilecektir.

2. Savaşların tarihinden ve hükümdarların biyografisinden ziyade uygarlık tarihine önem verilecektir.

3. Öğretmen anlatımlarını isimler ve tarihlerle boğmayacak, okunması ve bellenmesi zor isimleri anlatım esnasında tahtaya yazacaktır.

4. Tarih dersinin coğrafya dersiyle denk gitmesine dikkat edilecektir. Öğretim sırasında harita kullanılacak, eğer okulda isteğe uygun harita yoksa öğretmen kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya krokiler çizecektir.

5. Öğretim sırasında tarihi tablolar gösterilecektir. Eğer tablo yoksa öğretmen kitaplardan sağlayabileceği resimleri ve kartpostalları gösterecek ve okullarda tarihi kartlardan oluşan bir koleksiyon yapılacaktır.

6. Mevcut olan yerlerde öğretmen öğrencisine müzeleri ve eski eserleri gösterecektir. Müze mevcut olmayan yerlerde öğretmen kale, kule, su ke-

[19]Muallim Ahmet Halid, **Bizim Tarih**, İlkmektep 3.Sınıf, Amedi Matbaası, İstanbul,1925 (1341), sf. 2.

meri gibi eski eserleri gösterir ve bunların geçmişine ilişkin bilgi verecektir.

7. Tarih derslerinde, çocuklara verilen bilgi tarihi okuma parçaları ile tamamlanmalı ve genişletilmelidir.

1928 tarihli kitabın girişinde Ahmet Refik şunları yazmaktadır: Bu kitap, son programa göre çocukların anlayabileceği bir dil ile yazılmıştır.

1. Her ulusun tarihinde o ulusun uygarlığa, insanlığa hizmetinden söz edilmiştir. Öğrencinin zihnini fazla isimlerle yormamak için isimleri geçmeyen Yunan ve Roma'nın önemli kişilerinin hayatına ilişkin **Tarihi Kıraatler** namındaki kitabımızda bilgi verilmiştir.

2. Memleketlerine ve uygarlığa hizmeti dokunan büyük adamların hayatı daha çok dikkate alınmıştır.

3. Avrupa devletlerinin tarihinde özellikle bugünkü Avrupa'nın nasıl meydana geldiğini, Meşrutiyetin, Cumhuriyetin, milliyet hislerinin, nasıl başladığını çocuklara anlatmaya çalışılmıştır.

4. Türkiye tarihi padişahlar tarihi olmaktan kurtarılmıştır. Daha çok Türk ulusunun ilerlemesi dikkate alınarak yazılmıştır. Tarihi olgular içinde özellikle Türklerin ilerlemesine ilişkin olanlar seçilmiştir. Çocuklara örnek olması için Türklerin sanatta, ilimde, kahramanlıkta, Türkiye'yi idare etmekte en çok dirayet gösteren büyük adamlarına, Türk uygarlığının nasıl ilerlediğini göstermeye önem verilmiştir.

5. Çocuklara kolaylık olmak için her bölümün sonuna sorulu özetler ve tablolar ilave edilmiştir. Öğretmen bu tabloları açıklamalı, her ulusun sanatını, yaşayışını, kıyafetini resimler üzerinde öğrenciye göstermelidir.[20]

1926 İlkokul Tarih programı, Dewey'nin önerilerini sınırlı bir şekilde de olsa, içermektedir. Tarih programının içeriğinin belirlenmesi, hanedan tarihçiliğinden arındırılması, ulusçu görüş açısından yazılması birincil sorun olarak ele alınmış, tarih öğretimin pedagojik temelleri üzerinde durulmamıştır. Dewey'nin belirttiği gibi, siyasi tarihten çok uygarlık tarihi üzerinde durulmuş, tarih ve coğrafya bilgisi birlikte ele alınmıştır. Bununla

[20]Ahmet Refik, **Çocuklara Tarih Bilgisi**, İlkmektep, 4. Sınıf, kütüphane-i Hilmi, 1928, sf. 3.

birlikte, Dewey, raporunda tarihi biyografiye indirmenin sınırlılıklarını belirtmesine rağmen, pragmatist tarih öğretiminin öngördüğü ve felsefî dayanağını Thomas Carlyle'ın en güzel ifade ettiği büyük adamlar öğretisi'nin üstünde önemle durulmuştur.

1926 da, pragmatist Türk eğitimcileri, M. Emin Erişirgil tarafından çıkarılan Hayat dergisi etrafında toplanmış, Atatürk de bu derginin ilk sayısına imzalı bir fotoğrafını göndermiştir. Bu dergının yazarlarından Avni Başman'ın ve Mustafa Rahmi'nin Dewey'den çevirdikleri kitaplar, Atatürk'ün özel kitaplığında bulunmaktadır. Atatürk'ün okuduğu kitaplarda özel işaret, uyarı ve not düştüğü bilindiğinden, büyük olasılıkla bu kitabları okuyamamıştır. Bununla birlikte, Atatürk'ün 1926 yürürlüğe konulan ilköğretim programında, tarihe ilişkin bölümlerin bazı kısımlarının altını çizerek, okuduğu anlaşılmaktadır. Atatürk'ün ilkokul tarih dersi amaçları arasında " Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan nümuneler göstermek" cümlesini özellikle işaretlediği dikkati çekmektedir.[21]

4. DEWEY'NİN TARİH ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN SÜRELİ YAYINLARDAKİ YANSIMASI

1923-30 arasında Terbiye, Tedrisat Mecmuası, Maarif Vekilliği Dergisi, İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası, Hayat gibi süreli yayınlar eğitime ilişkin önemli dergilerdi. Bu dergilerde, Dewey'nin çalışmaları ve çevirilerine rastlamak mümkündür. Dewey'nin tarih öğretimine ilişkin görüşlerini benimseyip, bunları aktaran Ali Fahrettin Bey ve İhsan Sungu olmuştur.[22] 1925 tarihinde Tedrisat Mecmuası'nda Ali Fahrettin Bey'in "İlkmekteplerde Tarih Tedrisatı" adlı makalesinde Dewey'nin etkisi açıkça görülmektedir. Burada, Ali Fahrettin Bey, 27 Mayıs 1925 de iki okulun 3. sınıfında tarih okuyan 150 öğrenciye uyguladığı anketin sonuçlarını, yorum ve önerilerini yayımlamıştır. Bu, cumhuriyetin ilk yıllarında, tarih öğretiminde çocukların başarısızlığının pedagojik temelleri üzerine yazılmış önemli bir çalışmadır.

[21]Gürbüz Tüfekçi, **Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar**, İş Bankası Yay., İstanbul, 1983, sf.332.

[22]İhsan Sungu'nun biyografisi için bknz. Neşet Çağatay, "İhsan Sungu".**Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1960.

Dewey'nin tarih öğretimine ilişikin düşüncelerinin önemini kavramış diğer bir eğitimci İhsan Sungu'dur. Sâtı Bey'in girişimiyle, 1909'da Tatbikat okulunda Musahabat-ı Ahlakîye ve Medeniye öğretmeni olarak görev alan İhsan Sungu(1883-1946) tarih öğretimine ilişkin düşüncelerinde pragmatist felsefeci Dewey'e en yakın olan eğitimcidir. John Dewey'nin Chicago Üniversitesine bağlı yürüttüğü laboratuvar okulunun eğitim ilkeleriyle Sâtı Bey'le başlayan ilkelerinin ve çalışma tarihlerinin birbirine yakınlığı anlamlıdır. Bu yakınlaşmada Sâtı Bey kadrosunda görev alan ünlü İhsan Sungu'nun rolü olduğu anlaşılmaktadır.[23] 1907 Nisan ile 1909 Kasım arasında Washington Büyükelçiliği 3. sekreterliği yaptığı sırada İngilizce'sini ilerlettiği düşünülebilir. Gerçekten de Milli Kütüphanede John Dewey'nin İngilizce kitaplarının hemen hepsinin İhsan Sungu'ya ait olduğu üzerindeki mühürden anlaşılmaktadır.

İhsan Sungu, 1927'de Hayat dergisinde John Dewey'nin "Terbiyede Hars ve Meslekçilik" adlı makalesinin çevirisini yayımlamıştır. Dewey'e ilişkin görüşlerini Terbiye dergisinde yayımladığı " Proje Usûlu" adlı makalede belirtmektedir. Sungu, Dewey'nin "okul, çocuğu hayata hazırlamaz, bizzat hayatın kendisidir."görüşüne katılmaktadır. "Öyle ki, eski okul, çocuğu hayata hazırlama kaygısıyla, bugünkü hayatına fazla önem vermemiştir. Halbuki çocuğu, bugün yaşadığı hayata hazırlamada; bugünkü ihtiyaçları, bugünkü ilgileri, bugünkü amaçları göz önüne alınmalıdır."[24]

İhsan Sungu'nun Terbiye dergisinde " Tarih Tedrisatı Hakkında" adlı makalesinde Dewey'in etkisi açıkça görülmektedir. İhsan Sungu'ya göre de "tarihe; coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi bugünü anlamaya yarayan, şimdiki zamanı araştıran bir bilim olarak bakılmalıdır. Tarih dersleri, çocuğa ilerleme fikrini kavrayacak şekilde düzenlenmelidir. Tarih öğretimi ile çocuklara insanların uzun asırlardan beri geçirdiği ilerleme safhaları gösterilmelidir. Eski tarih kitaplarında yüzlerce,binlerce isimler vardır. Bu hepsinin verilmesi doğru olmayıp, tarihî olguların amaca yönelik olarak seçilmesi gerekir. Tarihî olguların araştırılacak konunun içeriğine göre değişmekle beraber seçimde de ilerleme düşüncesi baz alınmalıdır"[25]

---

[23]H. H. Cırıtlı, "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Uğruna Savaştığı Dava" Eğitim Hareketleri, Sayı: 286, 1980, sf. 46.

[24]İhsan Sungu,"Proje Usulu" Terbiye, Sayı:3, 1927, sf. 184.

[25]İhsan Sungu,"Tarih Tedrisatı Hakkında" Terbiye, Sayı:8, 1927, sf. 1-8

İhsan Sungu tarih öğretiminde biyografilere yer verilmesinin yararlılıkları şöyle açıklamaktadır;

"1. Çocuk ve gençlik kahramanlığa saygı devridir. Çocuklar ve gençler büyük adamların hayatlarını taklit etmekten zevk alırlar.

2. Bir dönemin tarihî olguları mantıkî bir şekilde düzenlendiğinde, çocuklar, olguları bir kişinin hayatı kadar gerçek ve somut olarak göremezler. Büyük adamların hayatları açıklanınca bir dönemin adetleri, özellikleri ve ruhu adeta çocuklar tarafından yaşatılmış olur.

3. Büyük adamlar bir dönemin temsilcisidirler. Kişiliklerinde bir milletin bütün ümitlerini, bütün ideallerini, bütün fedakarlıklarını temsil ederler.

4. Bir adamın hayatı, maceraları çocukları daima ilgilendirir".[26]

Bununla birlikte Sungu, tarih derslerinde pragmatist felsefeden hareketle sadece biyografilere indirgenmesinin şu sakıncaları sıralamaktadır;

1. Tarih dersi biyografiye indirgenirse, çocukların zihninde birbiriyle ilişkisi olmayan kopuk halkalar gibi kalıp iz bırakmayabilir.

2. Bir dönemi anlatırken tip olarak alınan birey, çocukları ilgilendirmeyebilir veya ilgilendiren birey zamanı temsil etmeyebilir. Çocuklar, komutanlara, hükümet adamlarına, maceracılara fazla ilgi gösterirken, düşünürler ve alimler ihmal edilebilir.

3. Bir kişinin hayatı bazen bütün olguları yorumlamak için yeterli olmayabilir."[27]

Görüldüğü gibi, John Dewey'nin tarih öğretimine ilişkin düşüncelerini dönemin süreli yayınlarına meslekten tarihçi olmayıp, eğitimci olanlar yansıtmıştır. İhsan Sungu, çok değerli tarih çalışmaları vardır. Ama, eğitimciliği, tarihçiliğinden daha ön plandadır.

[26]Sungu, **a.g.m.** sf. 1-8.

[27]Sungu, **a.g.m.** sf. 1-8.

C. 1923-1930 ARASINDA İLKÖĞRETİM TARİH DERS KİTAPLARI

1924 ve 1926 tarihlerinde İlköğretim tarih ders programlarında yapılan değişiklikler, yeni okul kitaplarının hazırlatılması sorunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti okullarda okutulacak tarih ders kitaplarını belirleme hakkını elinde bulundurarak, ilk on yıl bu kitapların basımını Bab-ı Ali yayınevlerine bıraktı. Bu uygulamayı İlhan Başgöz, II. Meşrutiyet döneminin bir devamı olarak görmektedir.[28] Nitekim 1923-1930 yılları arasında basılmış, incelenen kitaplardan çok azı Matbaa-i Amire veya Devlet Matbaası tarafından basılmıştır. Kitapların bir kısmının basımını, Bab-ı Ali'nin meşhur yayıncısı Kütüphane-i Hilmi'nin sahibi İbrahim Hilmi (Çığıraçan), diğer kısmının da Kanaat Kütüphanesinin sahibi İlyas Bey gerçekleştirmiştir. Devlet Matbaasının bastığı kitapların çoğu çeviridir. Ahmet Refik'in kitapları, İbrahim Hilmi(Çığıraçan) tarafından basılmıştır. Köprülüzade Fuad, Süleyman Edip-Ali Tevfik'in kitapları Kanaat kütüphanesi sahibi İlyas tarafından basılmıştır. Kitapların hepsinin üzerinde "Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaletince resmen kabul edildiği " değişik ifadelerle yazılmıştır.

1. İhsan Şerif (Saru'nun) Ders Kitapları: İhsan Şerif'in ,[29] ilköğretim 5. Sınıflar için yazdığı **Cumhuriyette Tarih**, adlı kitabı Maarif Vekaletince 1927'de kabul edildi. Küçük ebatlı bu kitabın kapağında Atatürk resmi vardır. Konu dağılımı şöyledir; Başlangıç, Şark: Asya; Garp; Avrupa; Dini saltanatlar; Halifeler; Papalar, Derebeyler, Devr-i İntibah, Seyahatler, Amerika'nın Keşfi, Barut, Tabaat, Dini Teceddüt, Avrupa'da Mutlakiyetçi Devletler, İngiltere'de Meşrutiyet, Amerika İstiklali, Fransız İnkılabı, Hukuk-u Beşer Beyannamesi, Avrupa'da Sanayi ve İktisadı İnkılap, Elektrik, Sanayide İktisat, Posta İttihadı, Ulum ve Fünunda Terakki, İstanbul'un Fethinden Tanzimat'a kadar, Otlukbeli Muharebesi, Gedik Ahmet Paşa, Çaldıran Seferi, Rodos'un Fethi, Mohaç Harbi, Viyana Muhasarası, Bağdat'ın Zaptı, Barbaros Hayrettin, Sokollu Devri, Köprülü Mehmet Paşa, Fazıl Ahmet Paşa, İnhitat Devri, Rusya'da Koca Peter ve Islahatı, Damat İbrahim Paşa, III. Selim Zamanında Islahat teşebbüsleri, Yunan İhtilali, Vaka-i Hayriye,

[28]İlhan Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, sf. 110.

[29]Ünlü tarih ders kitabı yazarı Emin Oktay'ın da öğretmeni olan "Baba" olarak bilinen İhsan Şerif'in(1866-1939) biyografisi için bknz. Kamran Şerif Saru, **İhsan Şerif Saru Eğitim Hizmetinde Elli Yıl**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Navarin Vakası, 1244 Harbi, Türklerin Medeniyete Hizmetleri, Ulum ve Fünun, Tanzimat Devri, Kırım Muharebesi, Balkan Hükümetlerini teşkili, İlk meşrutiyet hareketleri, 1876 Rus Muharebesi, Plevne Muhasarası, Berlin Kongresi, Abdülhamit'in İdaresi, Meşrutiyetin İlanı, Trablusgrap Harbi, Balkan Muharebesi, Milliyet Cereyanı, Cihan harbi, Osmanlı İmparatorluğunun taksimi, Ecnebi İşgalleri, Kurtuluş Mücahadesi, Misak-ı Milli, Sarayın İngilizlerle ve Yunanlılarla birlikte hareketleri, Milli kuvvetlerin yunanlılara karşı kazandığı zaferlere, Başkumandan Muharebesi, Zaferin Neticesi, Saltanatın Kaldırılması, Lozan Muahedesi, Türkiye Cumhuriyeti, Hilafetin İlgası, Bugünkü Dünyaya Umumi Bir Bakış, Son Ders

2. **Ahmet Refik'in Ders Kitapları:** Ahmet Refik'in 1924 tarihli ilköğretim 5.sınıflar için yazdığı **Umumi Tarih** Yeniçağ ve yakınçağ konularını içermektedir. Yeniçağ konuları şöyledir: Keşfiyat, İntibah, Islahat, Avrupa'da mutlakiyet ve meşrutiyet, Osmanlı İmparatorluğu, İtilaf Devri, Tevakkuf Devri, Ricat Devri. Yakınçağ konuları: Fransa Inkılâbı, Türkiye Osmanlı Hayat ve Medeniyeti, Tanzimat, Türkiye'de Meşrutiyet, Türk İstiklâl Harbi, Cumhuriyet, 19.asırda keşifler, Müstemlekat siyaseti.

1924 İlkokul öğretim programına göre hazırlanmış,1926 yılında Ahmet Refik'in ilköğretim 4.sınıflar için yazdığı **Umumi Tarih** adlı kitabın içeriğine bakıldığında ilkçağ ve ortaçağı kapsadığını görülmektedir. Konular şöyle sıralanmıştır: Mısırlılar, Fenikeliler, Asurlular ve Keldaniler, İranlılar, Hititler, Eski Türkler, Beni İsrail,Yunanlılar, Romalılar, Ortaçağ konuları da Muhaceret, Derebeylik, Araplar, Ortaçağda Türkler.

Ahmet Refik'in İlköğretim 4.sınıflar için yazdığı **Çocuklara Tarih Bilgisi** (1928) adlı eser Maarif Vekaleti Milli Talim ve Terbiye dairesinin 10 Temmuz 1928 tarih ve 108 numaralı kararı ile kabul edilmiştir. Kitabın içerisinde şu konular vardır: İnsanların ilk yaşayışları, Eski Büyük Devletler; Mısırlılar, Keldaniler, Asurlular, İranlılar, Fenikeliler, Hititler, İbraniler, Yunanlılar, Romalılar, Türkler: Orta Asya'da Türkler, Türkler ve Müslümanlık , Eski Türklerin Medeniyeti, Anadolu'da Türkler, Anadolu'da Türk Medeniyeti, Avrupa'da Türkler, İstanbul'da Türkler, İmparatorluğun Parlak Devri, İmparatorluğun Düşkünlük Devri, İmparatorluğun bozgunluk devri, Osmanlılar zamanında Türk Medeniyeti, Türkiye'de Tanzimat ve Meşrutiyet, Türkiye'de II. Meşrutiyet, İstiklal Harbi, Cumhuriyet, Tarihi Kıraatler.

Ahmet Refik'in İlköğretim 5.sınıflar için yazdığı **Çocuklara Tarih Bilgisi** (1928) kitabı 4.sınıflara yazdığı kitapla birlikte aynı zamanda yani 10 Temmuz 1928'de kabul edilmiştir. 4.sınıf kapağındaki giriş kısmını aynısı bu tarih kitabında konmuştur. İçerisindeki konular şöyledir: Tarihten evvelki zamanlar, tarihi zamanlar, Ortaçağda Batı, Kavimlerin muhacereti, derebeylikler, Papalar, Haçlı Seferleri. Ortaçağda Doğu: Dini saltanatlar, Halifeler, Roma Şark İmparatorluğu. Batı'da uyanış devri: İhtiralar, Keşifler, Fikirlerde yenilik, dinde yenilik, Avrupa'da Mutlakiyetçi devletler: İngiltere'de Mutlakiyet, Amerika İstiklâli, Fransız İnkılâbı, Avrupa'da Fenni, Sınai, İktisadi İnkılâp Türkiye Osmanlı Hanedanı: İmparatorluğun parlak devri, Türklerin Avrupa'da hakimiyeti, İmparatorluğun düşkünlük devri, İmparatorluğun bozgunluk devri, İmparatorlukta Islahat devri, Osmanlı hanedanı zamanında devlet idaresi, Osmanlı hanedanı zamanında ilim, fen, sanat, Osmanlı hanedanı zamanında ziraat, ticaret, Türkiye'de Teceddüt hareketleri ve Tanzimat, Türkiye'de I. ve II. Meşrutiyet, Cihan harbinde Türkler, Türk İstiklal Harbi, Türkiye'de Cumhuriyet, Bugünkü dünyaya bir nazar

3. Fuat Köprülü'nün Ders Kitapları: Köprülüzade Mehmet Fuat Bey'in ilköğretim 5.sınıflar için yazdığı Milli Tarih'in (1928) konuları şöyledir: Tarihin başlıca devirleri, Ortaçağda Doğu ve Batı, Batı'da Uyanış Devri, Avrupada Mutlakiyetçi Devletler, Osmanlı Devletinin yükseliş, Duraklama, Gerileme Dönemleri, Eski Osmanlı Hayat ve Medeniyeti, Türklerde Teceddüt Hareketleri : Tanzimat I. Meşrutiyet, II. Abdülhamit Devri, İtalya ve Balkan Harbi, Milliyet Cereyanı, Cihan Harbi, Osmanlı İmparatorluğunun Akibeti, İstiklal Mücadelesi, Milli Türk Devleti, Hilafetin İlgası Lâik Cumhuriyet, Bugünkü Dünyaya Umumi Bir Nazar.

4. Süleyman Edip ve Ali Tevfik'in Ders Kitapları: Latin alfabesinin kabulünden sonra yazılan tarih kitaplarında, özellikle Süleyman Edip ve Ali Tevfik'in 5.sınıflar için **İlkmektep Çocuklarına Tarih Dersleri** (1929) kitabında "Saray Sefaheti Edebiyatı"nın oluşmasında Ahmet Refik'in katkıları göze çarpmaktadır. Aynı kitaptaki Kurtuluş Savaşındaki tutumundan dolayı; Vahdettin'in hainlikle ve İngilizlerle işbirliği ile suçlanması, yine Ahmet Refik ve Fuat Köprülü'den alınan okuma parçalarına dayanmaktadır.

Fuat Köprülü'nün ve Ahmet Refik yazdıkları tarih kitaplarında birbirlerinden intihaller yaptıkları dönemin haftalık resimli gazetesi **Meslek** başmuharri Muhiddin tarafından ileri sürülmüştür. 24.2.1925 tarih ve 11 sayılı

Meslek gazetesinde Ahmet Refik Bey'in Umumi Tarih adlı ders kitabı ile Köprülüzade Fuat'ın Milli Tarih kitaplarını ele alan Muhiddin bey iki kitap arasındaki kopya ve intihal olayını göstermektedir. Gerçi bu kitaplar liselerin 5.sınıfları için yazılmıştır. Fakat aynı benzerlik ilköğretim kitaplarında da göze çarpmaktadır.

Konuların her iki kitapta da benzer şekilde ele alınması ilköğretim 4. ve 5.sınıflar tarih öğretim programının bir yansıması olarak kabul edilmelidir.

Cumhuriyetin ilk on yılına bakıldığında okullar için en fazla ürün veren 22 tarih ders kitabı ile Ahmet Refik görülmektedir. Aynı yazar 1911 ve 1914 yılında 12 tarih ders kitabı yayınlanmıştır. Ahmet Refik'i 2 kitabı ile Köprülüzade Fuat izlemektedir. Özellikle, Ahmet Refik ve Fuat Köprülü gibi iki profesörün küçük okul çocuklarının Cumhuriyete dair ilk tarih görüşlerinin oluşmasında etkili olduklarını söyleme abartı olmasa gerektir.

Bununla birlikte Maarif Vekaleti'nin 18 Ağustos 1927'de Muallim Cevdet'e ulaşan bir yazısına bakıldığında Bakanlığın tarih kitabı yazdırma tekelini de üzerine aldığını görülmektedir.1926 tarihli İlkokul Öğretim Programına göre, Bakanlığın 4. ve 5. sınıflarda okutulmak üzere istekte bulunduğu "Cumhuriyet Tarihi" adlı kitabı Muallim Cevdet'in yazmayı kabul ettiği anlaşılmaktadır. Fakat şimdilik bilemediğimiz sebeplerden dolayı bu kitap basılamamıştır. Bununla birlikte İstanbul Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Evrakı katalogunda Muallim Cevdet'in ilkokulların 5.sınıfına mahsus tarih dersleri başlığı altında iki defteri (Biri 101 sayfa, diğeri 167 sayfa) saptanmıştır. 1930'dan sonra tarih kitaplarına Medeni Bilgilerle birlikte bir tekel uygulanmıştır.

SONUÇ

1926 İlköğretim Tarih Programı, 1923-1930 tarih ders kitapları, Dewey'nin önerileri ve görüşlerini sınırlı bir biçimde içermektedir. Bu yıllarda, tarih programlarının içeriğinin belirlenmesi, hanedan tarihçiliğinden arındırılması, ulusal ve bilimsel görüş açısından yazılması birincil sorun olarak ele alınmış, tarih öğretimin pedagojik temelleri üzerinde durulmamıştır. Bununla birlikte, Dewey'nin belirttiği gibi, siyasi tarihten çok uygarlık tarihine önem verilmiş, tarih ve coğrafya dersleri birlikte ele alınmıştır. 1930 sonrası, Atatürk'ün tarih yazımı üzerinde bizzat yoğunlaşması, bizde, ulusal ve bilimsel Türk tarihçiliğinin gelişimine yol açmıştır.

1923-1930 arasında, John Dewey'in tarih öğretimine ilişkin görüşleri Türkiye'de 2. Meşrutiyetten beri süregelen tarih öğretimi geleneğini yıkamamıştır. Ahmet Refik, Fuat Köprülü, İhsan Şerif, Ali Reşad gibi tarihçilerin II. Meşrutiyet döneminde okutulan tarih ders kitapları yeni programlara uygun değişiklikler yapılarak okutulmuştur. Üstelik, tarih programları da John Dewey'nin raporunda gösterdiği tehlike olan, aşırı merkeziyetçiliğin kurbanı olmuştur. Neticede ilköğretim tarih ders kitaplarında yerel tarih, hak ettiği yeri alamamıştır.

John Dewey'i doğru anlayanların tarihçi kökenli olmayıp, Ali Fahreddin ve İhsan Sungu gibi eğitimci olmaları da bu etkiyi sınırlamıştır. Bu iki eğitimci, 1923-1930 arasındaki süreli yayınlarda, "**çocuklara ne öğretelim değil, çocuklar ne öğrenebilir ve kabiliyetleri nedir?**" sorusu üzerinde özellikle durmuşlardır. 1927'de Muallim Cevdet, Bakanlığın isteği ilköğretim tarih ders kitabını yazabilseydi, pedagojik temellere dayanan tarih ders kitapları ile Cumhuriyet çocuğu karşılaşabilirdi.

Nitekim, 1943 yılında yapılan 2. Milli Eğitim Şurasında ilköğretim tarih ders programları ve ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı gerçeği kabul edilmiştir.

ne ilişkin görüşleri
ni geleneğini yıka-
eşad gibi tarihçile-
ı yeni programlara
rih programları da
merkeziyetçiliğin
larında yerel tarih,

mayıp, Ali Fahred-
ınırlamıştır. Bu iki
klara ne öğretelim
?" sorusu üzerinde
ığın isteği ilköğre-
dayanan tarih ders

ında ilköğretim ta-
sine uygun olmadı-

KAYNAKÇA

ALKAN, Cevat. **Eğitim Felsefesi**. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1983.

AKKUTAY, Ülker. **Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları**, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfi Yay., Ankara, 1996.

BAL, Hüseyin. **1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkisi ve J. Dewey'nin Eğitim Felsefesi**, Aydınlar Matbaası, İstanbul, 1991.

BAŞGÖZ, İlhan. **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995.

BURNETT, Joe R., "Whatever Happened to John Dewey" **Teachers College Record**, Winter 1979, Num. 2, sf. 192-210.

CIRITLİ, H. H. "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Uğruna Savaştığı Dava" **Eğitim Hareketleri**, Sayı: 286, 1980, sf. 45-49.

ÇAĞATAY, Neşet "İhsan Sungu". **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1960.

DEWEY, John. **Çocuk ve Mektep**, çev. Mustafa Rahmi, Matbaa-i Amire, İstanbul; 1339.

----------**Mektep ve Cemiyet**, çev. Avni Başman, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1340.(1930'da yeni harflerle basıldı.)

----------**Demokrasi ve Terbiye**, çev. Avni Başman, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.; (M. Salih Otaran tarafından **Demokrasi ve Eğitimi** (Başarı yay., İstanbul, 1996 olarak çevrildi.)

----------**How We Think**, D.C. Heath and Company, New York, 1933.

----------**Education Today**. ed. Joseph Ratner, G. P. Putnam's Sons, New York, 1940.

----------**The Child and the Curriculum** and **The School and Society**, int. by Leonard Carmichael. Phoenix Books, 1943.

----------**Türkiye Maarif Hakkında Rapor**, MEB yay., 1952.(Raporun İngilizce'si **The John Dewey Report** olarak 1960 da basıldı)

----------**Düşüncenin Terbiyesi**, çev. Orhan Etker ve Baha Arıkan, İstanbul Muallimler Cemiyeti Yay., 1957.

----------**Özgürlük ve Kültür**, çev. Vedat Günyol.,Çan yayınları, İstanbul, 1962.

----------**Tecrübe ve Eğitim**, çev. Fatma Başaran ve Fatma Varış, 1966.

----------**Terbiyede Ahlâk Prensipleri** çev. Belkıs Halim, İstanbul, 1934 (Daha sonra, **Eğitimde Ahlâk İlkeleri**. Çev. A. Ferhan Oğuzkan, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1995.

EASTMAN, Max. "John Dewey'nin Eğitim Dünyasına Hizmetleri"-çev. İbrahim N. Özgür, **Kültür**, Ekim 1968, Sayı: 13/2, sf. 20-22.

ERGÜN, Mustafa. **Atatürk Devri Türk Eğitimi**. Ank. Ünv. DTCF Yay., Ankara, 1982.

GÜÇLÜOL, Kemal. "John Dewey'den Bugüne Milli Eğitimimiz" **Yeni Türkiye**, Ocak-Şubat 1996, Sayı: 7, sf.453-457.

İLKMEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI, Devlet Matbaası, İstanbul, 1927.

KAFADAR, Osman. **"Türk Eğitim Sisteminde Pragmatik Yönelişler ve Mehmet Emin Erişirgil " Yüzüncü Yıl Ünv.Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi 5-8 Ekim 1994**, sf.173-186.

KARAL, Enver Ziya. Atatürk'ten Düşünceler. Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, 1969.

NEWLON, J. H. " John Dewey'nin Mekteplere Tesiri" çev. İhsan Sungu, **Terbiye**, Nisan 1930, No: 24, sf. 465-479.

SUNGU, İhsan. "Proje Usulu" **Terbiye**. Sayı:3, sf. 181-195.

----------"Tarih Tedrisatı Hakkında" **Terbiye**. Sayı: 8, sf. 1-8.

ŞAPOLYO, Enver Behnan. "Atatürk ve Maarif Misakı"**Türk Kültürü**, Şubat 1960, Sayı: 40, sf. 383.

ÖZTÜRK, Cemil. **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**. TTK Yay., Ankara, 1996.

TÜFEKÇİ, Gürbüz. **Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar**. İş Bankası Yay., İstanbul, 1983, sf.332.

İNCELENEN TARİH DERS KİTAP LİSTESİ (1923-1930)

ALTINAY, Ahmet Refik. **Umumi Tarih**, İlkmektep 5.sınıf. İstanbul: Kütüphane-i Hilmi, 1924 (1340).

----------**Umumi Tarih**, Ortamektep I.sınıf. İstanbul: Kütüphane-i Hilmi, 1924 (1340).

----------**Çocuklara Tarih Bilgisi**, İlkmektep 4.sınıf. İstanbul: İbrahim Hilmi, 1928.

----------**Çocuklara Tarih Bilgisi**, İlkmektep 5.sınıf. İstanbul: İbrahim Hilmi, 1928.

----------**Umumi Tarih**, İlkmektep 4.sınıf. 1926 (1342).

----------**Türkiye Tarihi**, İlkmektep 3.sınıf. İstanbul: İbrahim Hilmi, 1926

----------Umumi Tarih İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.

BALKIR, Süleyman Edip ve Ali Tevfik. **İlkmektep Çocuklarına Tarih Dersleri**. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 1929.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat. **Milli Tarih**. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi Matbaası, 1923 (1339)

----------**Milli Tarih**. İstanbul: Kanaat Matbaası, 1928

MUALLİM AHMED HALİD. **Bizim Tarih**, İlkmektep 3.sınıf. 1925 (1341).

SARU, İhsan. **Cumhuriyette Tarih**, İlk Mektep 5. Sınıf. Kanaat Kütüphanesi, İstanbul: Türk Matbaası, 1927.